

УДК 355.01:34

Ігор Львович НЕВЗОРОВ,

кандидат юридичних наук,
професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3973-950X>;

Павло Васильович ХОТЕНЕЦЬ,

кандидат юридичних наук,
суддя Господарського суду Харківської області,
доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ПРИВАТНІ ВІЙСЬКОВІ КОМПАНІЇ ТА ПРАВО: ГОСТРІ ПИТАННЯ, ДЕЯКІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

В різноманітній літературі все більше згадується про те, що сьогодні у світі приватні військові компанії (Private military and security company) все більше виконують правоохоронні та військові функції, які раніше здійснювалися виключно правоохоронними органами та збройними силами держави.

Світовий досвід вказує на те, що спектр використання приватних військових компаній у різних регіонах є доволі широким. Їм доручається будівництво військової інфраструктури, охорона вантажів та дипломатичних установ, підготовка та навчання військових кадрів, впровадження військових технологій та виробництво зброї, здійснення розвідувальних або контррозвідувальних заходів, а також участь у бойових діях та контртерористичних операціях, здійснення окремих «специфічних» доручень, в яких держава не може офіційно задіяти представників правоохоронних органів та збройних сил.

Зокрема, на сайті американської приватної військової компанії «Xe Services LLC» у розділі «Government Service» (послуги для уряду), зазначено, що вказана компанія за дорученням уряду США виконала більш ніж 80 000 різних спеціальних місій та завдань у самих ворожих регіонах землі. При цьому, у США не має більш перевіреної військової фірми, коли йде мова про підтримку уряду США [1].

Резонансні події за участю приватних військових компаній у різних регіонах планети, (Афганістані, Іраку, Сирії, деяких країнах Африки) звинувачення правозахисними організаціями представників окремих військових компаній у бандитизмі та масовому вбивстві людей, чисельних порушеннях прав людини, недотриманні прийомів, правил та звичаїв ведення війни, підняло на поверхню чимало правових питань та інших питань, що стосуються їхньої діяльності.

Отже, існування приватних військових компаній винесло на порядок денний в багатьох країнах світу чимало нових правових питань, а саме:

- чи повинна бути обмеженою монополія держави на легальне застосування сили, заходів державного примусу;
- чим діяльність приватних військових компаній відрізняється від найманства;
- за яких умов співробітники цих компаній можуть придбати, застосувати, перевозити зброю та інше спеціальне обладнання;
- як у міжнародному масштабі та на національному рівні має регламентуватися імпорту-експорт військових послуг;
- якими мають бути організаційні, фінансові, правові умови для того, щоб приватна військова компанія не перетворилася у бандитське угруповання;
- які фахові та інтелектуальні критерії мають бути застосовані до співробітників приватних військових компаній;
- яким чином держава має контролювати діяльність приватних військових компаній, в яких випадках вона має нести за їхню діяльність матеріальну або іншу юридичну відповідальність.

Фахівцями у сфері приватного військового бізнесу наголошується на тому, що ключовою відмінністю приватних військових компаній від загонів найманців є те, що такі компанії контролюються державою та працюють в її інтересах. На сьогоднішній день об'єм світового ринку приватних військових послуг складає порядку 100 млрд. дол. США [4, с. 525–526].

Світову практику використання можливостей приватних військових компаній було розпочато у 60-ті рр. XX сторіччя. В цей час у Великій Британії було створено компанію «Watchguard International», засновником якої був колишній військовий Девід Стерлінг. На сьогоднішній день найбільш відомими світовими приватними військовими компаніями є: Ксе сервіс ЛЛСІ (Xe Services LLC, колишній Blackwater), Крол Секюріті Інтернешнл (Kroll Security International), АЙТІТІ Корпорейшн (ITT Corporation), МПРАЙ (MPRI), Нортроп Грумман (Northrop Grumman), Райтеон (Raytheon), Шарп енд Інтернешнл (Sharp End International), КБР (KBR).

Правові засади діяльності приватних військових компаній створені національним законодавством незначної кількості країн. Зокрема, у США на рівні міністерства оборони цієї країни прийнято порядок взаємодії військовослужбовців армії США та співробітників приватних військових компаній у зоні бойових дій – Настанова FM 100-21 [5].

У 2004 році керівник тимчасової адміністрації у Іраку П. Бремер підписав наказ № 17 (Coalition Provisional Authority Order 17), відповідно з яким контрактники США (в тому числі, співробітники приватних військових компаній) отримували недоторканість – вони не могли бути притягнуті до відповідальності за вчинені на території Іраку злочини та інші правопорушення у відповідності до законодавства Іраку [6].

У 2008 році представниками Фондації міжнародного права штату Вісконсін у США було розроблено модельний закон про приватні військові компанії, який заслуговує на увагу. Структурно цей закон виглядає наступним чином: дефінітивна база; обмеження у діяльності приватних військових компаній; правила поведінки зі зброєю працівників приватних військових компаній; кваліфікаційні вимоги до працівників приватних військових компаній та умови підготовки фахівців у галузі приватного військового бізнесу; вимоги до статутів приватних військових компаній.

Цікавим є визначення дефініції поняття «приватна військова компанія» у цьому проекті. Приватні військові компанії відносяться, головним чином, до юридичних осіб приватного права, які виконують функції військових, поліції, служб безпеки або надають супутні послуги, і працюють за контрактами з урядами, державними управліннями, міжнародними урядами та неурядовими організаціями; а також з транзитними та логістичними компаніями.

Однією з небагатьох країн світу, де чітко визначено правовий статус приватних військових компаній є Південно-Африканська Республіка (далі – ПАР). Безпосередньо правовий статус приватних військових компаній у ПАР регламентується законом «Про регулювання іноземної допомоги» від 19.10.1998 № 15 та законом «Про заборону найманської діяльності та регулювання деяких видів діяльності у країні озброєного конфлікту» від 17.11.2006 № 27.

Закон 1998 року стосується як безпосередньо найманства, так і діяльності приватних військових компаній. Згідно ст. 2 закону «Про регулювання іноземної допомоги», забороняються усі види найманської діяльності, включаючи вербування, використання, навчання, фінансування найманства, а також участь у найманській діяльності. Регулювання іноземної допомоги охоплює як військову допомогу для однієї із сторін збройного конфлікту (консультації або навчання; кадрова; фінансова; логістична; розвідувальна або оперативна підтримка; набір особового складу; медичні або медико-санітарні послуги; закупівля та постачання обладнання), так і охоронні послуги (забезпечення безпеки осіб, що приймають участь у конфлікті або захист їхньої власності) [7].

Згідно зі ст. 4 зазначеного Закону, будь-яка особа або компанія, що бажають надати військову допомогу за рубіж, мають отримати дозвіл в Національному комітеті з питань контролю за звичайними озброєннями. Крім того, під час реалізації дозволу необхідно отримати у цьому Комітеті погодження угоди або контракту щодо надання військових послуг на території іноземної держави у кожному окремому випадку [7].

Комітет у своєму складі має 8 міністрів та 3 заступників міністрів, які призначаються Президентом та був заснований у 1995 році [7].

Під час отримання заявки на отримання дозволу або погодження контракту Комітет дає рекомендацію Міністру оборону ПАР, який приймає остаточне рішення.

Стаття 6 Закону зобов'язує Комітет вести реєстр дозволів та рішень про погодження, що приймаються Міністром оборони, а також надавати щоквартальні звіти до Виконавчої Ради, парламенту та Парламентського комітету з питань оборони та ветеранів війн [7].

У статті 7 Закону розроблені критерії, які можуть бути підставою щодо відмови у наданні дозволів або рішень про затвердження контрактів. Так, дозвіл/погодження не видається, якщо воно суперечить міжнародно-правовим зобов'язанням країни, призводить до порушення прав та свобод людини, поставить під загрозу мир внаслідок створення дестабілізуючого військового потенціалу або послугує для підтримки та заохочення міжнародного тероризму у будь-якій

формі, буде сприяти ескалації регіональних конфліктів, а також наносити шкоду національним та міжнародним інтересам Республіки [7].

Відповідно до статті 8 закону «Про регулювання іноземної допомоги», за порушення правил щодо надання іноземної допомоги передбачена відповідальність у вигляді штрафу або позбавлення волі. Розміри покарання відповідно до даної статті детально не конкретизовані. З метою сприяння притягнення до кримінальної відповідальності у статті 9 зазначеного Закону встановлена екстериторіальна юрисдикція судів по справах щодо правопорушень, які підпадають під дію закону «Про регулювання іноземної допомоги» [7].

В законі ПАР «Про заборону найманської діяльності та регулювання деяких видів діяльності у країні озброєного конфлікту» надано визначення поняття «військові послуги» та їхній перелік. Військовою послугою визначається будь-які форми допомоги, послуг або діяльності, що мають військовий характер або пов'язані з діяльністю збройних сил, а також військова допомога одній із сторін збройного конфлікту. Охоронні послуги, крім забезпечення безпеки осіб, втягнутих у конфлікт, та їхньої охорони та майна, передбачає надання караульних послуг, консультативних послуг з питань охорони, підготовку, встановлення, обслуговування або ремонт охоронного обладнання, а також спостереження на наданими сигналами та повідомленнями [8].

Список бібліографічних посилань

1. Government Services : [Урядові послуги : інформ. матеріали з сайту приват. військ. компанії «3i»]. URL: http://www.xecompany.com/Government_Services (дата звернення: 07.11.2017).

2. Батырь В. А. Международное гуманитарное право : учебник для вузов. 2-е изд. перераб. и доп. М. : Юстицинформ, 2011. 333 с. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=Rfq7AAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false> (дата звернення: 07.11.2017).

3. О разработке международной конвенции о борьбе с деятельностью наемников : резолюция Ген. Ассамблеи ООН A/RES/34/140 от 14.12.1990. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/382/35/img/NR038235.pdf?OpenElement> (дата звернення: 07.11.2017).

4. Gillard E.-C. Business goes to war: private military/security companies and international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. September 2006. Vol 88, No. 863. P. 525–572.

5. Contractors on the Battlefield : Field Manual No. 3-100.21 / Headquarters Department of the Army. Washington, DC, 3 January 2003. URL: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-100-21.pdf> (дата звернення: 07.11.2017).

6. Status of the Coalition Provisional Authority, MNF - Iraq, Certain Missions and Personnel in Iraq : Coalition Provisional Authority Order Number 17 (Revised), 27 June 2004. URL: <http://www.refworld.org/docid/49997ada3.html> (дата звернення: 07.11.2017).

7. Prohibition of Mercenary Activities and Regulation of Certain Activities in Country of Armed Conflict Act : No. 27, 2006. URL: <http://www.gov.za/sites/www.gov.za/files/a27-06.pdf> (дата звернення: 07.11.2017).

8. Regulating of Foreign Military Assistance Act 15 of 1998 // Website of State Security Agency (South Africa). URL: <http://www.ssa.gov.za/Portals/0/SSA%20docs/Legislation/Regulation%20of%20Foreign%20Military%20Assistance%20Act%2015%20of%201998.pdf> (дата звернення: 07.11.2017).

Одержано 08.11.2017

УДК 342.9

Владислав Олегович НЕВЯДОВСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного права і процесу факультету № 3

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3107-1464>

ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРИ МАЛОЗНАЧНОСТІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Процес інтеграції України в Європейський Союз нерозривно пов'язаний із приведенням вітчизняного законодавства до світових стандартів. Не є виключенням із цього процесу й правоохоронна діяльність, яка є основною для Національної поліції. Для цього, ґрунтуючись на практиці застосування окремих норм національного правового поля, слід виявляти та